

Udskiftningen i Øster Vamdrup.

De tidlige Udskiftninger.

Af J. H. Byriel og H. K. Kristensen.

Den gennemgribende Revolution i Bondens daglige Tilværelse, som Udskiftningen af Fællesskabet var, skete ikke paa een Gang i Løbet af nogle faa Aar. Langt den største Del af Danmark er blevet udskiftet efter 1781 paa Grundlag af de omfattende Bestemmelser, som fastsattes i en Forordning, der udkom 23. April dette Aar — vor egentlige Udskiftningslov. Der var dog foregaaet en Del Udskiftninger eller Jordbytninger forinden, nogle længe før, ja, i Sønderjylland var disse Udskiftninger foregaaet i en endog meget udstrakt Grad*).

Den Sikkerhed, som den omhyggelige Udskiftningslov gav for, at Ombytningen af Jorden blev retfærdig, havde man ikke i saa høj Grad før 1781. Der var ganske vist tidligere givet Lovbestemmelser om Udskiftning. Men de drejede sig mere om Igangsættelsen end om Igenneførelsen. Forordninger af ²⁹/₁₂ 1758 og ⁸/₃ 1760 tillod Enkeltmand at indhegne sin Jord paa egen Bekostning, naar den laa isoleret. Han maatte da først se at mageskifte med Naboerne for

*) Se Troels Fink: Udskiftningen i Sønderjylland.

at faa Jorden eller en Del af den samlet, saa den laa for sig selv og ikke »Ager om Ager«. Det var denne Ombytning, Sønderjyderne tidligt foretog, og som der ogsaa nogenlunde tidligt forekommer et Eksempel paa i vort Amt, idet A. C. Teilmann til Nørholm adskillige Aar før Udskiftningstiden udskiftede nogle Enge, hvorved han fik dem til at ligge samlet, og det er sikkert ogsaa sket i langt ældre Tider med megen Herregaardsjord og Præstegaardsjord, og antagelig har driftige Bønder forsøgt det, selv om det er vanskeligt at paavise.

Ogsaa Udskiftning af Overdrevsfællesskab (Fastsættelse af Byskel i Hede og Overdrev) kunde forekomme ret tidligt og uafhængigt af den øvrige Udskiftning; saaledes skete det mellem et Par Byer i Ovtrup og Lunde Sogne allerede 1766. Dette Skel blev i Overværelse af Herskaberne og de paagældende Bønder sat af nogle Nabobønder »efter nøje fornuftig og retsindig Skønsomhed«. Ganske vist havde de i Forvejen efterset det »hidtil brugte Fællede«, men nogen Opmaaling, Bonitering og Beregning, som den der skete i den egentlige Udskiftningstid, foretaget af en kongelig beskikket Landmaaler og udvalgte Takstationsmænd, skete ikke*). Sammenlignet med den senere omstændelige Udskiftningsforretning vil man maaske knap nok kalde en slig Skeldragning for en Udskiftning.

Resultatet af disse tidlige Udskiftninger var da ofte saare mangelfuldt baade med Hensyn til Retfærdighed og praktisk Anvendelighed.

*) H. K. Kristensen: Ovtrup Sogn 156 ff.

Den første egentlige Udskiftning i Ribe Amt, Udskiftningen af Jedsted og Vilslev Byer 1762, var saaledes ret uheldig. Sandjorderne eller Agerjorderne inddeltes i 7 Marker eller Tægter, hvor hver Gaard fik sin Lod, saa Bønderne opnaaede slet ikke at faa Jorden samlet paa et eller to Steder, som det senere var Maalet. Heller ikke Fællesskabet ophævedes fuldtud. Endnu 1830 tilsaaede Beboerne Tægterne paa een Gang og lod Kvæget græsse i Fællig i de Aar, Tægterne hvilede. I Darum og Tjæreborg Sogne var Udskiftningen ikke stort bedre*). I det hele taget blev det tidligt udskiftede Kyststrøg Syd for Sneum Aa mindre heldigt udskiftet, bl. a. fordi for faa flyttede ud fra de gamle Byer.

Alligevel har det sin Interesse at undersøge, hvordan man fra først af søgte at løse Udskiftningens Problemer paa vor Egn. Ved den ret tidlige Udskiftning i Øster Vandrup kan man se, hvorledes man tog fat der. Andst Herred, hvori Byen ligger, hørte paa dette Tidspunkt (til 1793) under Koldinghus Amt og var et af de første Herreder i dette Amt, hvor Fællesskabet ophævedes, antagelig under Paavirkning fra Tyrstrup Herred i Sønderjylland.

Dalgas oplyser, at man begyndte i Andst Herred 1773. Men ogsaa her var den tidlige Udskiftning temmelig mangelfuld. »Mange, siger Pastor Junghans (i Gamst), ere de Klager, jeg i Andst og Gjesten Sogne har hørt om Forurettelser ved Udskiftningen, og jeg tør ingenlunde paastaa, at de alle har været uden Grund; selv med Hensyn til dette Embeds Mensaljorder, haves Aarsag for Præsten til at være misfornøiet. Da Udskiftningen, føier han til, foregik saa tid-

*) C. Dalgas: Ribe Amt 63 f.

ligt og altsaa i dens Barndom, maa man formode, at mange Mangler have indsneget sig, og sagkyndige have forsikret ham, at den overhoved er høist maa- delig udført«. Ogsaa fra Lejrskov klages der, Lodderne ligger paa flere Steder, og der er alt for langt dertil. I Veerst-Bække ligger Jorden 2-3 Steder, men Ud- parcelleringen bedre paa Forholdet, de fjernere lig- gende Lodder solgtes og bebyggedes. Endnu værre var det i Hjarup, hvor Lodderne var irregulære, man- gekantede eller lange og smalle, og hvor en Gaard kunde have 6-10, beliggende mod alle Verdens Hjør- ner, ofte langt fra Byerne. Det er nok Indflydelsen fra Sønderjylland, der kan spores.

I Resten af Ribe Amt, der blev udskiftet senere, var man gennemgaaende bedre fornøjet, selv om der var Mangler hist og her.

*

Øster Vamdrup udskiftedes i Aarene 1775-77. Ar- bejdet gennemførtes i 3 Tempi. Først udskiftedes By- ens Agerjord, dernæst Engene og sluttelig opmaaltes og boniteredes Fælleden, men af den fik kun et Par af Bymændene en Lod tildelt. Resten af Fælleden blev foreløbig ikke udskiftet.

En Tradition vil dog vide, at der allerede før 1775 havde været Tilløb til en Udskiftning*). Af de beva- rede Udskiftningsdokumenter i Vamdrup Sogneraads Arkiv kan man slutte, at det er Sognefogden Hans Hansen, der tidligere havde faaet sin Gaard udskiftet. Han opføres ikke sammen med de andre Bymænd i

*) N. Pedersen Due, der var med til Udskiftningen, havde en Sønneson, Niels Due, som for ca. 50 Aar siden meddelte dette til J. H. Byriel.

Opmaalingsbeskrivelsen eller Fordelingsplanen over Agermarken. Derimod faar han ved de senere Udskiftninger af Enge og Fælle sin Part udlagt paany, fordi man havde ændret Omfanget af Eng og Fælle. I en By under Fællesskabet kan sligt kun forekomme, naar Manden i Forvejen har faaet sin Jord for sig, har faaet den udskiftet. Hans Agerlod omtales da ogsaa forbigaaende som »Hans Hansens forhen afsatte Lod«. I en Paategning af $\frac{2}{8}$ 1776 ses det, at H. Hansen for »ohngefahr 2 Aar siden« havde kastet en Grøft i Skellet. Han maa da have faaet sin Lod udskiftet senest 1774.

Han var Selvejer og aabenbart en driftig Mand, hvilket Sognefogedstillingen ogsaa tyder paa. Et Sted tituleres han Signeur; det viser ogsaa, at han ikke har været en almindelig Bonde. Han maa have faaet Jorden udskiftet efter Frd. $\frac{28}{7}$ 1769, der tillod enhver Lodsejer paa egen Bekostning at lade sin Part af Jorden udfinde og indhegne. Som Selvejer kunde han saa meget lettere gennemføre det. De øvrige hørte saa nær som een under Østerbygaard. Godsejeren var Kancelliraad Fr. V. Hansen, der havde haft Gaarden siden 1772.

En Del af *Markernes gamle Navne* nævnes i Forretningen, men næppe dem alle. Marken fra den nu værende Nørregade mod Øst hed Ragskaft Fold (Fald), derefter fulgte Koshøe Fold og Faarbro Fold. Længere mod Øst laa Bavnehøj og Rævegravene, vistnok Virkelysts Mark. Nordøstlig for Dybdalgaard var Dalager, og Sydøst for Gaarden ligger Søborg Agre, som ogsaa har Navnet »æ Smejkobbøl«. Tæt ved samme Gaard er der tre store Lavninger, som kaldes Vester Dybdal, Øster Dybdal og Store Dybdal. Øst for Byen ligger en Mark, som kaldes Himmerig og nu tilhører

Th. Therkildsen; længere mod Øst findes Damager ved Kr. Kristensens Gaard og Øst for denne Klampager. Marken omkring Sydbanernes Holdeplads hed Ferre, og den gamle Skolelod kaldtes »æ Bolløk« (Tyreløkken). Desuden nævnes Tørnebusk Ager. Sydvest for Byen laa Lergravene, der med den omliggende Jord blev liggende udelt til fælles Afbenyttelse af Leret, ogsaa efter den sidste Udskiftning af Overdrevet. Lodden er i Fælleseje endnu, men udlejet til en af Grundejerne.

Foruden de lavtliggende, aldrig pløjede Steder i Agermark og Fællede var der Enge langs Kongeaaen og Søgaard Sø. De kaldtes Maderne (Engene). Syd for Byen og langs med Kongeaaen mod Vest hed Engen Lærkekær; derefter fulgte Bredmade, som endnu altid kaldes Bremi, og videre mod Vest Ballevad, som ligger lige Syd for Teglgården og Gartneriet. Langs Søgaard Søens sydlige Bred fra Vest laa de gamle Sømader og længere mod Øst de nye Sømader. I Fælleden Nordøst for Bertel Dahls Gaard var der en større Engstrækning, som hed Elkær, og Øst for denne laa Vasled. Atter længere mod Øst ind til Sognegrænsen laa Storkær. Karl Nielsens Mark hed Graavad Kær, og den vestligste Del af Fr. Halkjærs Mark hed JunkerKærene. Den sydøstlige Del af Byens Jorder langs Kongeaaen hed Sønderkær. En Eng Nord for Vejen til Ødis og hørende til A. Kaltofts Gaard hedder Kaskær.

Byens Gaarde og Huse laa klumpet sammen Nord for Kongeaaen omkring Vejen fra Østerbygaard og ved Ødisvejen.

Arbejdet med Udskiftningen og alle Beregningerne foretoges af Landmaaler Peder Cassøe fra Ørsted,

Ø. Vamdrup By efter Matrikulkortet 1821.

De arabiske Tal angiver Matrikulsnumrene. Romertallene er tilføjet af Forfatterne og betegner Ejendommene og deres Numre 1776. De overstregede Navne er Navnene paa Ejerne 1821, de øvrige Personnavne er Ejernes ca. 1844. Mellem 1776 og 1821 er 2 Ejendomme udflyttet, og der er handlet med nogle Jorder. Al- ligevel giver Kortet sammen med følgende Oversigt et nogen- lunde fuldstændigt Begreb af Byen 1776. Hartkornet er efter Matrikulen 1688.

I Hans Hansens Gaard (Hartk. 5 Td. 7 Skp. 0 Fk. 2 Alb.). (Mat. Nr. 3a) Byens største Gaard. 1827 gik Ejeren N. Lorentzen Fallit, store Arealer solgtes ved Tvangsauktion, ogsaa senere solgtes Parceller, saa 11 Ejendomme har Jord fra den. Arealet er nu 38,47 ha. Bygningerne ligger paa samme Sted, men er ombyggede. Ejeren er nu J. A. Have.

II J. Pedersen (5—5—2—2¹/₂). (Mat. Nr. 4). Byens næststørste Gaard, ejes nu af Iver Juhl. Fra den er udskiftet Sølyst og Me- jerigaarden samt Parceller til andre Ejend., Arealet nu 50³/₄ Td. L.

III Nis Hansen, (Hus uden Hartkorn), findes ikke paa Kortet, men er udflyttet til Gaardsholt, nordøstligst paa Byjorden, hører nu under Skovbjerghus i Nyskov. Overleveringen siger, at By- mændene købte N. H. ud af Byen, fordi baade han og hans Kone var ilde lidt. Hun kunde hekse, Folk var bange for hende. »Lang Nis« og »Uend Anne« kaldtes Ægteparret. Se »Mikkels- grande« i Fra Ribe Amt 1909. Huset laa mellem II og IV.

IV P. Mathiesen (2—6—3—1¹/₂), uden Mat. Nr., 1821 er Jor- derne udstykket, kun Bygningerne staar tilbage; et Hus laa end nu paa Stedet til 1907.

V P. Eskildsen (3—0—0—2). Paa Kortet ses kun en Rest af Gaarden som et Hus i en Have; udstykket; bl. a. ejer Statsba- nerne en stor Del af Agermarken.

VI Jeppe P. Smed (2—6—3—1¹/₂), (Mat. Nr. 11c). Jorderne hører nu under Dybdalgaard.

VII Chr. Sørensen Smeds lille Bol (0—4—3—1), (Mat. Nr. 5a) laa lige over for Købmandsforretningen. Agermarken hører under Dybdalgaard og kaldes »æ Smejkobbøl«.

VIII Chr. Jessen Lerckes Gaard (2—7—0—1), (Mat. Nr. 5a) laa, hvor Skolen nu staar. 1856 købte Kommunen Gaarden, solgte Jorden saa nær som 7 Tdr. L. og indrettede Skole i Stuehuset, opført 1839. Den stod indtil for 12 Aar siden.

IX H. Christensens Gaard (2-7-0-1), (Mat. Nr. 25) laa, hvor Købmandsforretningen nu er, og er helt udstykket; allerede 1821 var den kun et Hus.

X Rasmus Andersen havde den Gaard (4-5-1-2¹/₂), (Mat. Nr. 6) som Kr. Kristensen ejer Hovedparcellen af; den brændte 1835 og flyttedes ud paa Østermarken, 1852 solgtes 84 Td. L. fra, hvoraf N. Rødgaards Ejendom oprettedes.

XI H. Pedersen (2-5-1-1³/₄), (Mat. Nr. 7a), brændte samtidig med X, hvorefter den udflyttedes, kaldes nu Østergaard, 47 Td. L.

XII J. Sørensen Krag (1-3-0-0¹/₄), (Mat. Nr. 10b), Bolet blev helt udstykket for ca. 80 Aar siden. Hovedparcellen hører til Fr. Hansens Ejendom.

XIII N. Andersen Smeds Gaard (3-4-0-0), (Mat. Nr. 8a) laa, hvor Dams Gartneri er; herfra er udstykket Kr. Huggers Ejendom samt en Del af J. Juhls og Virkelysts Jorder, saa der er kun 7¹/₄ Td. L. igen.

XIV Nis Jensens Gaard (2-6-1-2), (Mat. Nr. 24 og 23), laa lige Vest for Kr. Vilhelmsens, Jorderne var allerede udparcellerede før 1821; en stor Del af dens Jord ejes nu af A. Kaltoft.

XV H. Henriksen (4-1-1-2¹/₄) laa lige Syd for XIV, men var før 1821 udflyttet mod Øst, hvor den ses paa Kortet, kaldes nu Teglggaard.

XVI N. Peder:en Dues Bol (1-2-2-2³/₄), (Mat. Nr. 9a), ligger endnu paa samme Sted og ejes af Kr. Vilhelmsen. Paa 2 Tofter nær er alle gamle Jorder bortsolgte, en Parcel er tilkøbt fra Østersbygaard.

XVII Et Bol (0-5-5-1), (Mat. Nr. 29) ejedes af H. Henriksen. Dets Jorder udskiftedes saaledes, at de laa i Forbindelse med Jorden til Henriksens Gaard. Endnu ligger et lille Hus med Have paa Bolets Plads.

Af de gamle Familier, som udskiftede Ø. Vamdrup, har kun een Efterkommere i Byen nu, nemlig Familien Due. Laurids Due nedstammer i lige Linie fra N. P. Due.

mens Landinspektør Vesterholt havde foretaget den første Udskiftning af Hans Hansens Gaard.

Først foretog Lodsejerne en *Bonitering* af Jorden sammen med Landmaaleren. Jorden inddeltes i 3 Klasser. Af Jorden i Klasse A skulde der 12000 □ Alen

til 1 Tønde, af B 14000 og af C 16000. Samtidig maalttes hvert Jordstykkets Sider, og Arealet beregnes. Dette Arbejde paabegyndtes 3. Juledag 1775. Jordstykkerne indførtes under 44 Numre. Som et Eksempel skal anføres Nr. 36; her fandtes »Niels Jensens Agerlod i sin synder Toft«, der sattes i Klasse A. En »Decision« af samme var 98 Alen i Østsiden, 45 i Vestsiden, Sydenden 72 og Nordenden 66 = $4933\frac{1}{2}$ □ Alen. En »Hukke (Hjørne, her Trekant) norden over samme« 66 og 13 Alen = 429 □ Alen. Ialt $5362\frac{1}{2}$. Da dette sattes i Klasse A, udgjorde dette Areal ogsaa $5362\frac{1}{2}$ □ Al. »netto«. »En ditto norden Gaarden« var 67 Al. lang baade i Øst og Vest, men 48 og 38 for Enderne = 2881 □ Al. Da Stykket takseredes i B blev det $2469\frac{1}{2}$ □ Al. »netto«. »Engbund i samme Toft blev ikke maalt til videre«. — Saaledes omregnedes al Jord som værende af Byens bedste Jord.

De fleste Bymænd havde to Tofter. Flere Steder i Agermarken laa der Eng, Moser og Sige eller Grønninger, der ofte fradrog. Et Par Hedepletter var der ogsaa.

Den bedste Jord laa i Tofterne eller omkring disse i Byens Nærhed. Det var den gamle Kulturjord, der gennem lange Tider havde faaet den meste Gødning. Enkelte Undtagelser var der. Hans Henriksen havde en lille Toft Vest for Gaarden, som sattes i C, et Par andre sattes i B. Omregnet til »netto« og med 20480 □ Alen til 1 Td. havde Byen ialt $231\frac{1}{2}$ Td. Land A Jord. Derefter fordeltes Jorden mellem Byens 42 Td. 3 Fk. 2 Alb. Hartkorn — Hans Hansens Jord og Hartkorn er ikke medregnet.

Frdn. af 1781 holder paa, at der ikke blot skal deles efter Hartkorn, men ogsaa efter Ejendommenes God-

hed paa Udskiftningstiden, saa den Mand, der har forbedret og udvidet sin Jord, ikke skal miste Frugten af sin Flid og Dygtighed, men ogsaa efter Udskiftningen kan faa forøget Udbytte. Men det tog man altsaa ikke i Betragtning i Ø. Vamdrup, da man kun rettede sig efter Hartkornet, der var fastlagt ca. 100 Aar tidligere. Forøvrigt var der mange Steder, man heller ikke gjorde det efter Forordningens Fremkomst.

En anden af Manglerne ved den tidlige Udskiftning viser sig ogsaa her, nemlig den, at Boniteringen ikke var fintmærkende nok. Fremgangsmaaden var udmærket, men Jorden ansattes kun i 3 Klasser, der forholdt sig til hinanden som 6: 7: 8. Ved de senere Udskiftninger brugtes der en langt finere Graduering. Ja, ved en Del sene Udskiftninger brugte man endog at ansætte Mønsterjorden til Takst 24 og daarligere Jord nedad, altsaa samme Maade, som man benyttede ved Ansættelsen til Hartkorn ved Matriklen 1844. Men vistnok langt de fleste Steder brugte man ved Udskiftningen en anden forholdsmæssig Taksering. Man udsøgte sig Landsbyens bedste Jord og ansatte den til 8 Skp. til 1 Td., af den ringere Jord skulde der da udmaales flere Skæpper til Tønden. Eller man satte Byens bedste Jord til 10 og en tilsvarende Flaadenhed af den ringere til 11, 12, 12 $\frac{1}{2}$ 29, 30 eller maaske et endnu større Tal. Taksten 14 = 10 i en Opmaalingsforretning betyder saaledes, at 14 m² af denne Jord har samme Værdi som 10 m² af Byens bedste Jord*). Selv om Jorden i Øster Vamdrup maaske har været temmelig ensartet, har Boniteringen i 3 Klasser dog ikke kunnet lade Retfærdigheden ske Fyldest.

*) Se nærmere H. K. Kristensen: Ovtrup Sogn 167.

Selve *Delingsplanen* er foreslaaet af Kancelliraad Fr. V. Hansen. Hans Forslag, dat. 14. Feb. 1776, findes endnu i Original sammen med de øvrige Udskiftningsdokumenter. Denne Plan er saa god, som den overhovedet kunde blive i en By med 13 Gaarde og 4 Bolssteder, af hvilke kun et lille Bolssted flyttede ud. Man burde dog have bevæget flere til at udflytte, navnlig af Gaardmændene. Der var da blevet færre Lodder, og de havde kunnet faa en bedre Form og kommet til at ligge nærmere Gaardene,

Hver Gaard fik en lille Hjemmelod, bestaaende af Toftejord eller tilstødende Jord. Resten af Agerjorden fik de liggende i eet Stykke, kun H. Henriksen og Chr. J. Lercke fik deres Jord 3 Steder.

Efter Planen deltes hele *Agermarken* i 4 Dele: 1) Arealet Øst for H. Hansens tidligere udlagte Lod, 2) Østermarken, 3) Vestermarken Syd for Kirkevejen og 4) Vestermarken Nord for Kirkevejen.

I den første Del fik Jep Pedersen (Smed) al sin Agermark i et Stykke. Der blev 1600 □ Alen for meget; det skulde han senere afkortes for i Eng eller Græsning. Endvidere fik Chr. Sørensen Smed sin lille Lod her paa Siøbiærre Ager. I Østermarken begyndte man at udlægge Lodderne fra Østsiden. Her fik Rasmus Andersen, H. Pedersen og Chr. Jessen Lercke deres Andele. Der var dog ikke Jord nok til sidstnævnte, saa han fik tillige et Stykke paa Vestermarken Nord for Kirkevejen. I Vestermarken Syd for Kirkevejen udlagdes Lodder til J. Sørensen Kragh, Nis Jensen, N. Pedersen Due, H. Henriksen og P. Eskildsen. H. Henriksen tildeltes først sine Tofter, dernæst Bremay (Bredmade) Holm Vest for Gaarden, hvilket Stykke dog hang sammen med Tofterne, dernæst Stykket Syd for Kirkevejen. Ogsaa P. Eskildsen

fik et Stykke der. Endelig fik Hans Christensen, N. Andersen Smed og J. Pedersen Lodder Nord for Kirkevejen. Husmanden N. Hansen udflyttede til Gaardsholt (i Fordelingsplanen skrevet Gosholt).

Samtidig afsattes *Vejene*. Vejen til Dybdalgaard og Præstens Eng ved Søgaard Sø blev udlagt med en Bredde af 6 Alen, og en Sti fra Dybdalgaard til Søgaard med 3 Alen. Vejen over Vasled forbi Kr. Huggers Gaard skal være 10 Alen bred foruden 2 Alen til hver Side. Vejen til Lergravene og videre til Lærkekær og Bredmade fik en Bredde af 8 Alen. Herredsvejen, som gik over Øster Vamdrup Jorder fra Nørregade til Junkerbroen, skulde være 10 Alen bred med nogen Jord til begge Sider.

Da der var gaaet nogle Maaneder, som Landmaaleren antagelig for en stor Del brugte til Afpæling og Skeldragning i Marken, tog man fat paa *Engene*. Opmaalingen og Boniteringen begyndte d. 26. Juni. Engene opmaaltes i 89 Numre, men boniteredes i 10 Klasser (A—H), da der er langt større Forskel paa forskellige Enges Værdi end paa Agermarkers. Af Klasse A skulde der 8 Skp. til en Td., af B 10, C 12, D 16, E 24, F 32, G 40, H 48, I 56 og K 64.

Da H. Hansen fik sin Agermark udskiftet, fik han ogsaa sin Eng og Fællede udskiftet. Men dengang regnedes Sømaderne for Fællede, mens man nu vedtog at lade dem gaa sammen med Engene, ligesom man ogsaa delte Byhyrdens Gadeeng (»Eng Gadejord«). Af dette skulde han have sin Andel efter Hartkorn, han maatte derfor nu atter med til Udskiftningen og fik ialt 59270 □ Alen »netto« Eng.

Bøndernes Herskab, Kancelliraad Hansen og Landmaaleren havde eftersat Engene, og »efter vores bedste Videnskab og Skønsomhed enhver sin Andel bestemt

paa de Steder, hvor det efter vor Fornuft kunde være billigt«, skriver Landmaaleren. Det har nok atter været Kancelliraaden, der er fremkommet med Planen. Delingsforslaget er i hvert Fald skrevet med hans Haand. Man fik Eng tildelt paa indtil 5 forskellige Steder. Den udflyttende Husmand fik udlagt Jord til en Kos Græsning af Ny Skov eller Ny Skave, som det ogsaa skrives, imod at han hver Mikkelsdag betalte 4 Mark lybsk til Byen. Senere var det vist almindeligt, at Husmændene fik et saadant Stykke Jord gratis. Frdn. 1781 fastslog jo som bekendt, at Husmandsfamilierne maatte »ansees nyttige saavel for det Almindelige, som især for Gaardmændene«.

Fælleden (Overdrevet) opførtes i 8 Numre, og ved Vurderingen brugtes den samme Skala som ved Engene. Øst for Ferre og ved Elkær var der Hede, som takseredes til H og K, hvorimod selve Elkær sattes i A. Selv denne Skala var ikke fintmærkende nok. Der var for store Spring mellem Klasserne. Da Chr. Sørensen Smed fik sin Part af Overdrevet udlagt, blev man enige om at forandre Boniteringen, »eftersom det var det bedste af Bonneté, som han bekom«. Det var boniteret i H, men tildeltes ham nu som G. Ved Engdelingen havde han bedt om at maatte beholde sin Eng og saa være uden for den øvrige Engdeling, men Bymændene afslog det og hævdede, at han skulde have sin Part udlagt efter Hartkorn, men lovede, at han maatte faa sin Lod af Fælleden indtil sit Agerland. Derfor fik han sin Fælledandel udskiftet. Ligeledes fik H. Hansen som sagt sin Andel. Jes Mortensens Enke og Jes Lercke — vist Indsiddere eller Aftægtsfolk — fik hver 1 Td. Land til 1 Kos Græsning. Ellers forblev Fælleden uudskiftet.

Forretningen sluttede den 4. November 1777. For

inden havde man dog vedtaget, at hvis det skulde vise sig, at nogen var *øjensynlig forurettet*, skulde han have Erstatning i den uudsiftede Fælle, dog ikke H. Hansen, der jo havde faaet sin Part. Iøvrigt skrev alle Bønder under paa, at de var tilfredse.

Utilfredsheden lurede alligevel. Man mente, at H. Hansen havde faaet for meget, at han havde snydt sig til noget. Allerede 1776 fandt han sig foranlediget til at tage Syn over en Grøft, han havde opkastet i Skellet ved den ene Ende af sin Agermark. Synet fandt dog, at Grøften forløb rigtig og var i Skellet efter Landinspektør Westerholts Deling og nedslagne Pæle, og Kancelliraaden attesterede, at han ikke havde noget imod, at Sognefogden indhegnede hele sin Agermark.

Men Mistanken var der stadig. Ved en Lejlighed, da flere Bymænd var samlede, sagde en af dem til H. Hansen: »Jeg gaar i Dag til Herrens Bord og vil æde og drikke mig en Forbandelse til, om jeg lyver«.

Hansens Hustru skal have været en Datter af en Forpagter eller Bestyrer paa Vamdrupgaard. Efter Sige var hun meget hovmodig og ilde lidt af Byens Folk. Hun døde før Manden. Efter en Overlevering skete der noget ved hendes Begravelse, som vakte betydelig Opmærksomhed og var med til at befæste det ilde Ry. Idet nemlig Graven var tilkastet, og Spaer og Skovle laa i Kors efter Skik og Brug, sank Jorden pludselig sammen, saa Graven blev i Højde med Jordoverfladen. H. Hansen døde 1781, og ved hans Begravelse gentog det samme sig, skønt Sønnen havde bedt Snedkeren om at lave en meget sølid Kiste. —

For Sønnen, som hed Kr. Hansen, gik det helt tilbage, saa han maatte sælge Gaarden 1798; dens Byg-

ninger var i saa ussel Tilstand, at Folk kaldte den »Lærkereden«. Kr. Hansen henlevede sine sidste Dage i stor Fattigdom og skal være fundet liggende død paa en Landevej ved Viborg.

Ingen skal ustraffet forgribe sig paa Bondens Jord!

Naar Øster Vamdrup paa dette tidlige Tidspunkt dog blev udskiftet saa godt, som den gjorde, har Kanselliraad Hansen Hovedparten af Æren herfor.
